

ծերուն: — Յաջորդ բանախօսը, Տ. Եղիշէ Վրդ., «Իմացական արժէքներու մարդը» ներկայացուց թորգոմ Սրբազանի մէջ: «Մարդը կան, ըսաւ ան, որոնք կը հասնին էշմարտութեան, բայց հոն կանգ կ'առնեն, անոնք չեն պատկանիր իւրենց ժամանակին: Մարդը ալ կան որոնք միայն իրենց ժամանակին կը պատկանին, ու կը մնան ծանծաղամիտ: Թորգոմ Սրբազան կրնար բանալ ինքզինքը բարձրագոյն իրականութեանց ու միայլ նոյն ատեն իր ժամանակի մարդը»: Երկրորդ բանախօսը, Սրբազանի կեանքէն, որոնք կուգային հաստատել թէ մտքի եւ սրտի տէր մէկն էր Սրբազանը եւ գիտէր գնահատել ստոյգ արժէքները թէ՛ իսկ անոնք երեւէին ամենէն խոնարհ դասի մարդոց մէջ, — երրորդ բանախօսը եղաւ Պր. Յ. Օշական. իբրեւ մէկը որ փոքր տարիքէն ծանօթացած է Հանգուցեալ Սրբազանին, թուեց պարագաներ ուր երեւեալ կուգային «Աշխատանքի մարդը» Լուսահոգիին մէջ: «Ամէն բանէ առաջ աշխատել պէտք է գիտնալ» եղած էր իր առաջին յորդորը իր աշակերտներուն: Ու իր կեանքը գործնական իրականացում՝ այդ յորդորին: Եթէ իրեն չտուեցաւ պատեհութիւնը համալսարաններուն մէջ բարձրագոյն ուսմունք ստանալու, ինք զայն ձեռք ձգեց, աւելիով միատեղ, յամառ ու կազմակերպեալ աշխատանքով: Աշխատախօսութիւնը Սրբազանի նկարագրին ամենէն կարկառուն գիծերէն եղաւ: Մահը զինք զտաւ աշխատանքի սեղանին առջև:

Մէջ ընդ մէջ եղան երգեր ու արտասանութիւններ, ընդհանրապէս Հանգուցեալ Սրբազանի գործերէն:

«Տէր կեցո» մաղթերգէն վերջ փակման խօսքը ըրաւ, Ամեն. Ս. Պատրիարք Զօր առաջարկուեալ, Գեր. Տ. Մամբրէ Եպս., նախ իր շնորհակալութիւնը եւ գոհունակութիւնը յայտնեց Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Զօր, որ պատեհութիւնը տրուած էր նաեւ իրենց մասնակցելու յարգանքի այս արտայայտութեանց՝ յիշատակին անոր, որ եղած էր նաեւ եգիպտահայութեան մեծ առաջնորդը. ինք եւ շնչտեց եւ հաւաստեց այն ինչ որ ըսած էին բանախօսները, եւ յոյս յայտնեց որ Լուսահոգիին ոգին կենդանի պիտի պահուի իր աշակերտներուն մէջ:

Միաբերան երգուած Տէրունական աղօթքով, Ամեն. Ս. Պատրիարք Զօր «Հոգեօր»ով ու օրհնութեամբ փակուեցաւ յիշատակի այս տպաւորիչ սգահանդէսը:

Տեղ կուտանք ստորեւ գրութեան մը, զոր ներկայ ազգայիններէն մին գրած է հանգէսին տպաւորութեան ներքեւ եւ յղած իմբագրութեանս, եւ որ կրնայ իբրեւ թարգման ծառայել այն ընդհանուր տպաւորութեան զոր կրեցին ունկնդիրները, եւ այն սիրոյն ու համակրանքին զոր կը վայելէր Հանգուցեալ Սրբազանը ժողովրդային խաւերուն մէջ:

ՁԷ՛ ՄԵՌԱՆԻ ԹՈՐԳՈՄ ՍՐԲԱԶԱՆԸ

Ներկայ էի անոր տարեկիցին առթիւ սարքուած սգահանդէսին, եւ միխթարուած րաժնուեցայ անկէ թէ չէ՝ մեռած միւր երջանկայիշատակ պատրիարքը:

Եթէ Սահակ-Մեսրոպի հոգին վերապրած էր Թորգոմ Սրբազանին մէջ, ան զրեթէ իր հոգւոյն ու մտքին լոյսը ծալքերով կ'ապրի իր հոգեւոր զաւակներուն մէջ: Որքան ստոյգ է արարելէն առակը որ կ'ըսէ, թէ չի մեռնիր նա որ զաւակ կը թողու: Թորգոմ Սրբազանի հոգեւոր զաւակները կը փայլին այսօր իսկ ու վեռ շատ աւելի պիտի փայլին վաղը մեր ազգին մէջ:

Երբ իր հոգեւոր զաւակներէն ոմանք խօսք առին խօսելու համար իր կեանքին կարկառուն գիծերուն մասին, իմ նայուածքս անոնցմէ դէպի իր պատկերը կ'երթար որ կախուած էր իրենց վերեւ, ու կը դիտէի զինք որ անհուն ծախումով մը իր ծայտէր, եւ կը յիշէի թէ ինչպէս կը բերկրէր իր հոգին երբ կը լսեր բարոյները իր հոգեւոր զաւակացը: Գանկոյս այսպիսի բարոյներէ վերջ չէր կրցած ինքզինքը զսպել խօսք առնելէ իր ուրախութիւնը արտայայտելու համար:

Իրապէս վայելեցի սգահանդէսին մէկ երկու ժամբ, վասնզի պարեցայ զանոնք հանգուցեալին շունչին տակ: Զինքը ծանցած էի միայն իր պատրիարք ընտրուելէն առկին, բայց իր առաջին բարոյէն վերջ անհուն սիրով մը լեցուած էր սիրտս անոր հանդէպ: Ի՛նչ անուշ էին իր խօսքերը որ պիտի չը մոռնամ ընաւ. իր ծանր խօսքերը խորունկ կ'իշխէին լսողին սիրտը, բաւական էր որ լսողը զգայուն սիրտ մը ունենար, վասնզի այդ խօսքերը շատ սիրտով ու տառապամբ մարդու մը սրտէն կը քղւէին:

Սիրած եմ այնչափ Թորգոմ Սրբազանը անոր համար թերեւս որ ան տառապանքի մարդը եղած էր. կեանքի մէջ տառապալողները զիրար շուտով կը ծանշեն ու կը սիրեն:

Օր մը, Սրբազանը, Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիին մէջ քարոզած էր տառապանքի մասին, ու եթէ չեմ սխալիր «Տառապանքն է որ կը շինէ օրշմարիտ մարդը եւ կը ցուցնէ անոր ոսկին» ըսած էր, ու ես ընդունելով այս մեծ իրողութիւնը կը հասկնայի թէ տառապանքի ինչ ծամբաներէ անցած էր Սրբազանը զայու համար իր այդ խոր համոզումին թէ Տառապանքն է որ կը բարձրացնէ մարդը: Իմ այս պարզ տողերս թող իմ սիրոյ տուրբը լինին իր ի կեանս եղած ժամանակ տառապալող հոգիին, զգայուն սրտին, որ կը հաւատամ թէ տառապած էր իր Եկեղեցիին եւ Ազգին սիրով:

Կը ցաւիմ որ իր պատրիարքութեան օրերը երկար չեղան, զի ինձ այնպէս կը թուի որ այդ օրերը թէպէտ ծանր աշխատանքով լեցուած՝ իր կեանքին ամենէն խաղաղ շրջանը կազմեցին:

Բայց նա որուն խորհուրդներուն մարդոց խելքը չի հասնիր, ուզեց զայն կոչել իրեն, զի ինքն իսկ է խաղաղութիւն:

Խաղաղութիւն եւ հանգիստ քու հոգիիդ, Սրբազան Հայր, եւ թող հիմուի հոգիդ ի տես քու արժանաւոր զաւակացդ որ Ազգիդ պարծանքը պիտի լինին:

Յուշադէմ

Կ. ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ